

SOCIJALNA MEDICINA *

Andrija Štampar

1. Naši ideali. Dok je prije, a već dijelom i danas, uspjehe i blagodati praktičnih znanosti uživala samo masa bogatih ljudi, današnje doba ide za tim, da nauka sa svojim praktičnim stranama postane općenito dobro svih društvenih članova. Mnogi bi tvrdio, da je to danas provedeno, jer mnoštvo ljudi govori o današnjem vremenu kao demokratskom. Potonje razmatranje uvjerit će nas o posve protivnom, jer gotovo na svakom koraku susrećemo ostatke iz onih vremena, kojih se punim pravom dandanas moramo stidjeti. Svaki član društva ne može danas živjeti potpunim životom čovjeka prosječno normalnih zahtjeva. Mnogi moraju zatvoriti oči pred novim životom, mnogi moraju štediti na onom, što je neophodno nužno i za sam vegetativni život. U današnjem društvenom poretku ne može svaki čovjek uživati bar one blagodati, koje bi dizale njegovo zdravlje, koje bi ga očuvale od bolesti.

Siromah mora jesti, spavati, radati i prigravat sebi jelo u jednoj te istoj sobi, drugi još veći siromasi moraju čak u zajednicama stanovati u jednoj prostoriji i odrastati zajedno s tuđom djecom.

Radnik mora raditi u tvornicama, u kojima nema nikakvih higijenskih uređaja, udišući zagušljivi i nečist zrak, baveći se oko gusto poredanih strojeva, uvijek u strahu da ga ne ozlijede. I on tako izmučen mora jesti kod kuće više puta suhu koru kruha, a više puta pregovara i tu sitnicu.

Seljaci opet u množinama žive na malom posjedu, pak se od tvorničkog radnika razlikuju samo u toliko, što pri svojem radu uživaju svježiji zrak, dok sve ostalo imaju s njim podjednako.

Mi vidimo po ovim jednostavnim promatranjima, da velika većina današnjeg društva ne uživa ni ono najmanje, što mu se u životu mora dati, ni ono najmanje, što bi imalo očuvati njegovo zdravlje.

Opravdano je, da sve ove težnje novoga modernog života nazovemo idealima, jer mnogo vremena još treba, da bar neke dijelove toga našeg nastojanja provedemo u zbiljskom životu.

Kaže se, da je zdrav čovjek najsposobniji za rad, a bolest da je negativni dio ljudske kulture. To je jedna velika istina, koju bi trebalo pri svim nastojanjima osobito isticati. Ako je ideal oslobođenje čovjeka u svakom pogledu duševnog i tjelesnog života prvi u idealima modernim, onda bi ideal zdravlja i fizičke snage morao biti odmah na drugom mjestu.

Zdravlje i snaga društva je veliki manjak, kojega na svakom koraku osjećamo. Kao što se u cijelom današnjem životu osjeća neka neodoljiva težnja za jedinstvenom jakom religijom, tako u najnovije doba težnja za zdravljem, za snagom preotimlje sve više maha. Očito je, da ljudstvo čuti, kako ga guši degeneracija, koja ne napreduje doduše brzo, ali ipak stalno, što je najgore.

Zdravlje nam, dakle, i snage nam treba. Medicina je čuvar zdravlja. Prema tome bi joj u modernom životu išlo vidno jedno mjesto, što na žalost moramo priznati, da ne postoji. Moderna medicina, kao i svi ostali moderni zahtjevi današnjeg društva, ne prija reakcionarnom sistemu. Medicinu su u mnogim društvima predali u ruke nestrukovnjacima. Na prvi mah se ta tvrdnja pričinja paradoksnom, ali je ipak tako.

Blagodati i uspjehe medicine mogu uživati danas samo bogati slojevi. To znači, da je ona individualizirana, a ne socijalizirana. U tom je baš najveća pogreška. Slabi su njezini uspjesi ondje, gdje bdije i pomaže samo desetorici od stotine bolesnih. Mnogo ima naime bolesnika, koji se ne mogu liječiti, jer nemaju s čim. Ali medicina se ne smije baviti jedino s bolesnicima, ona se dapače mora baviti i sa zdravima. Ovdje ona može najviše učiniti, ovdje je njezino polje najšire. Više je liječnik učinio, ako je nekoga zdravoga očuvao od bolesti, negoli ako ga je izliječio od nje. Za sve ovo treba higijenskih uredaba svake vrste, koje će moći očuvati društveno zdravlje. Za provedbu ovakvih uredaba treba državnih, društvenih novaca, s kojima upravljaju administrativni njezini organi. Liječnika, zastupnika znanstvene i praktične medicine, nema kao administrativnih organa, pak su zbog toga i ostali kod mnogih naroda ideali medicine i javne higijene samo na papiru. S njima odlučuju nestrukovnjaci...Eto, zar nije u današnjem životu medicina predana u ruke nestrukovnjaka.

Socijalna medicina (tj. socijalizirana znanstvena i praktična medicina) samo je jedna idealna grana znanosti. Ona nije doduše svugdje samo idealna, jer su je drugdje i u život proveli, ali kod nas joj na žalost posvema dobro pristaje taj pridjev.

Zato su sve ovo što ću navesti, samo naši ideali.

2. Radno vrijeme. Kako se većina današnjeg društva sastoji od radnika, to i socijalna medicina mora posvetiti najveću brigu njima, njihovom radu, već zbog toga, što su radnici najzapušteniji, što na njihovim leđima leže mnogi ostali. Ne mislim ovdje pod radništvom samo ono tvorničko, nego radništvo u najširem smislu. Bogati, tvorničarski slojevi zaposluju u mnogim slučajevima radništvo uz veoma nisku cijenu. Imajući na umu svoju korist, nastoje oko toga da radno

vrijeme produlje što više, dapače čak i preko noći. Normalan čovjek može uz normalne prilike raditi preko dana samo stanoviti broj sati, ako hoće da njegov organizam bude u ravnoteži. Radi li se preko sila, onda on slabi, a uz slabost organizma dolaze i njegove bolesti. Rad, zdravlje i bolesti su u tijesnoj vezi, te prema tome može o radnom vremenu odlučivati samo medicina. Ali medicinu predaše u ruke nestrukovnjacima, koji su odlučili po volji onih, koji radnike zaposluju. Borbu današnjeg radništva oko smanjenja radnog vremena podupire socijalna medicina. Ona mora štittii radništvo u tom pogledu, jer će ih tako očuvati od bolesti, jer će im tako učvrstiti zdravlje.

3. Tvornica i higijena. Velika većina današnjih tvornica nema onih higijenskih uredaba koje bi išle za tim, da očuvaju zdravlje zaposlenom radništvu. Razumije se samo po sebi da mnogi tvornički rad ne prija zdravlju. Higijenska gradnja, briga oko dobre ventilacije, sprječavanje i odstranjivanje prašine u mnogome bi dobro došlo. Na tvornicama, osobito iz starijih vremena, opaža se upravo loša rasporedba; one sliče zavodima za uništavanje ljudskog zdravlja. Država bi trebala nadzirati tvornice, dozvoljavati rad jedino u onakovima, koje odgovaraju zahtjevima medicine i higijene.

4. Žene i djeca. Žena je po svojoj prirodi određena biti majkom, odgojiteljicom djece, naše uzdanice. Današnje socijalne prilike sile je, da se okani materinstva, ili je dapače na najgrozniji način vode od dječje kolijevke u tvornicu, na rad, u borbu za kruhom. Ellen Key je nazvala naše stoljeće «stoljećem djeteta». Hoće li to ono uistinu biti, tko bi znao uz ovakove prilike. Djeca radnih majka ne mogu se othranjivati onako, kako zahtijeva medicina. I tvornički rad majke u zadnjim mjesecima trudnoće djeluje veoma štetno na razvitak djeteta. Tu susrećemo zahtjev socijalne medicine, da se majke u zadnjim mjesecima trudnoće i u prvim mjesecima dječjeg othranjivanja ne smiju uopće zaposliti u radu, koji bi bio štetan, bilo po zdravlje njezino ili zdravlje djeteta. Zbog toga, što se ovi medicinski zahtjevi ne provodaju, umiru naša djeca u prvoj godini upravo u masama, umiru mnoge naše žene u porodima. Opskrbljivanje takovih žena imala bi biti briga socijalnog osiguranja, koje je posve krnje.

5. Stanovi i higijena. Stan je u velike odlučan po ljudsko zdravlje. U njemu mnogi čovjek provodi svoje časove rada i odmora, a drugi samo odmora. Pri odmoru se gomilaju u našem organizmu nove sile za slijedeći rad, ta on mora prema tome biti posve nesmetan i pravilan. To može biti samo u stanu uređenom posve na higijenski način. Da li ti zahtjevi odgovaraju današnjim prilikama? Zbog općenite skupoće stanova radnik se i siromašni činovnik zadovoljava najčednijim prostorijama, u kojima sve diše po nezdravlju. Seljaci, koje zbog svoga konzervativizma koje zbog neznanja, grade posve nepraktične i nezdrave stanove. Stoga socijalna medicina nastoji sistematskom podukom u tim slojevima pobuditi smisao za ljepše, za higijenske i udobne stanove, koji će seljaka stajati isto toliko, koliko i prije. U gradovima bi se radništvu i činovništvu imali pružiti zdravi stanovi gradnjom radničkih ili činovničkih stanova. Tamo, gdje je moguće, trebalo bi provesti zajedničko kućanstvo, koje bi davalo zdravu i jeftinu hranu.

6. Socijalne bolesti. Pod socijalnim bolestima razumijemo one, koje su se uvriježile u društvu tako, da upravo žive s njim. One su od svih bolesti najraširenije i najopasnije. Tuberkuloza, alkoholizam, pa spolne bolesti su najveća rak-rana današnjeg društva. Proti njima mora biti djelovanje socijalne medicine najjače i najsvestranije. Već higijenom tvornica i stanova u velike ćemo umanjiti tuberkulozu, jer ona najviše ondje dolazi, gdje nema svjetla ni zraka. Oboljele članove društva spasavat ćemo najbolje sistematskim liječenjem tuberkuloze, gradnjom i osnivanjem pučkih liječilišta za sušičave, osnivanje tzv. dispensaires antituberculeux, koji moraju istraživati tuberkulozna oboljenja i voditi brigu, kako će se liječiti, kako će se zdravi od narušenih očuvati.

Spolne bolesti ne samo da uništavaju tjelesno zdravlje, one oštećuju i duševni život, umnožavajući i prouzrokujući razne duševne bolesti. Seksualni perverziteti, pa razorna prostitucija je s njima u priličnoj svezi. I tu se ukazuje socijalnoj medicini široko polje rada. Alkoholizam je uzrok duševnoj degeneraciji, mnogima bolestima. i protiv njega trebamo voditi borbu, ali općenitu. Zakonima protiv alkohola trebamo alkoholizam ugušiti u zametku.

7. Popularizacija medicine. Zahtjeve i ideale socijalne medicine ne može uspješno provoditi ti jedino država ili društvo; oko oživotvorenja njihovih treba raditi i svaki čovjek pojedinac. Čovjek može raditi tek za ono, što dobro pozna, uviđajući osobito koristi i uspjehe. Socijalna će medicina polučiti tek onda najviše praktičnih uspjeha, ako poznavanje higijene bude općenito dobro. Popularizacija medicine je moćan faktor pri njezinom djelovanju. Općem širenju pučke prosvjete treba pristupiti i širenje pouka medicinskih. Izdavanjem poučnih, pučki dobro pisanih knjižica zdravstvenog sadržaja, priređivanjem isto takovih predavanja, osnivanjem društava s tim svrhama, učiniti će se mnogo uspješnog i lijepog na području socijalne medicine.

Ovo su ideali socijalne medicine, koje u nekim državama provedoše u zbiljski život, doduše ne sve. Naš narod je u tom pogledu na dosta niskom stupnju. Provedba naprednih modernih ideala ostajala je uvijek na mlađim generacijama. Na nama je, dakle, da i te ideale kod nas provedemo, na nama, koji se razvijamo i pripremamo za život i rad u društvu, dakle u našem narodu.

---

* Programatski članak što ga je Andrija Štampar napisao još kao student medicine u Beču. U njemu je izložio svoju socijalno-medicinsku ideologiju i ciljeve kojima je ostao vjeran cijelog svog života. Članak je objavljen u časopisu Zora, broj 3 (1911) 126-131.